

правил несення вартової служби (ст. 233 КК Латвії); порушення правил внутрішнього службового розпорядку (ст. 234 КК Латвії); побиття або катування солдата (ст. 235 КК Латвії); наклеп, вчинений солдатом проти солдата (ст. 236 КК Латвії); зловживання владою, зловживання повноваженнями та нехтування службовими обов'язками (ст. 237 КК Латвії) [1].

Таким чином, необхідно відзначити, що латвійське кримінальне законодавство передбачає достатньо короткий перелік військових кримінальних правопорушень, які, здебільшого, є основними та такими, що передбачені у Кримінальних кодексах більшості європейських країн. Такий підхід можна пояснити тим, що Латвія після завершення Другої світової війни не брала участь у збройних конфліктах, у зв'язку із чим криміналізація додаткових складів кримінальних правопорушень не була доцільною. Національне кримінальне законодавство до повномасштабного вторгнення російської федерації також передбачало приблизно аналогічний перелік таких суспільно небезпечних діянь.

Література:

1. Latvijas kriminālkodekss (Likuma nosaukums 22.08.1991. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 22.08.1991). URL: <https://likumi.lv/ta/id/318953-latvijas-kriminalkodekss>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-558-7-46>

CRIMINALIZATION OF THE ACTIVITIES OF CCC AND JV IN UKRAINE

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЦК ТА СП В УКРАЇНІ

Nabokova O. G.

*Candidate of Law, Lecturer
at the Department of Theory
and History of State and Law,
Admiral Makarov National
Shipbuilding University,
Mykolaiv, Ukraine*

Набокова О. Г.

*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри теорії та історії
держави і права
Національного університету
кораблебудування
імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв, України*

У контексті повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України значно зросло навантаження на систему організації

військового обліку та мобілізації. Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (далі – ТЦК), що виконують ключову роль у забезпеченні обороноздатності держави, опинилися в центрі пильної уваги суспільства, медіа та органів влади. З огляду на зростання кількості публічних скандалів, пов'язаних із перевищенням повноважень, корупцією та свавіллям окремих посадовців ТЦК та ВЛК, у законодавчому дискурсі порушується питання про доцільність запровадження окремої кримінальної відповідальності за зловживання в межах їхньої службової діяльності.

Запропонований законопроект №12442, що передбачає криміналізацію дій посадових осіб ТЦК та ВЛК, викликав активну фахову дискусію щодо юридичної обґрунтованості, політичної доцільності та потенційних правових наслідків його ухвалення. Ця ініціатива розглядається як спроба відповіді на суспільний запит щодо справедливості, однак водночас породжує численні ризики для ефективності військового управління та правової визначеності.

Діяльність територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки регламентується низкою нормативно-правових актів, ключовим серед яких є Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» [1]. Згідно з цим законом, ТЦК виступають органами військового управління на місцях, що забезпечують виконання заходів, пов'язаних із призовом, мобілізацією, веденням військового обліку, наданням соціальних гарантій військовослужбовцям та членам їхніх сімей.

До повноважень посадових осіб ТЦК та СП, відповідно до чинного законодавства, належать: організація та контроль за проходженням військової служби, проведення медичних оглядів, вручення повісток, ухвалення рішень про придатність до військової служби (разом із ВЛК), а також ведення взаємодії з органами місцевого самоврядування, правоохоронними структурами та закладами охорони здоров'я.

Незважаючи на визначеність загальних функцій, чинне правове регулювання містить значну кількість прогалин та суперечностей. Зокрема, відсутня чітка регламентація процедур контролю за законністю рішень посадових осіб ТЦК, а також механізми притягнення до відповідальності у випадку перевищення повноважень або неправомірних дій. Такі дії створюють сприятливе підґрунтя для зловживань і спричиняють серйозне суспільне занепокоєння, особливо в умовах мобілізаційної кампанії. Крім того, чинне законодавство не забезпечує належного розмежування між дисциплінарною, адміністративною та кримінальною відповідальністю таких посадових осіб, що ускладнює як процес правозастосування, так і сам механізм правового захисту громадян, які взаємодіють із системою ТЦК.

Законопроект № 12442 [3], як спосіб вирішення частини з вищеперелічених проблем, пропонує внести до Кримінального кодексу України окрему норму, яка передбачає кримінальну відповідальність посадових осіб територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, а також військово-лікарських комісій, за зловживання владою чи службовим становищем, що призвело до істотної шкоди правам і законним інтересам громадян.

Ключовим аспектом є спроба виокремити зазначену категорію суб'єктів як таких, що мають особливий статус і, відповідно, потребують специфічного правового реагування. Водночас законопроект не пропонує чіткого механізму визначення меж службових повноважень, що підлягатимуть кримінально-правовій оцінці, що загрожує виникненням широкої дискреції у правозастосовній практиці.

Критика законопроекту у правничому середовищі переважно пов'язана з відсутністю правових гарантій від політичного чи вибіркового переслідування, а також із ризиком подвійного регулювання, оскільки чинне законодавство вже передбачає можливість притягнення до відповідальності за корупційні, службові та посадові злочини. Така надмірна криміналізація може мати не лише репресивний, а й деструктивний ефект – сприяти демотивації кадрів, дестабілізації організаційної структури ТЦК та зниженню ефективності мобілізаційного механізму загалом.

Насамкінець, законопроект № 12442 вказує не стільки на намагання системно реформувати сферу комплектування, скільки на реакцію держави на зростання суспільного тиску та зневіри в роботі ТЦК. У цьому контексті виникає необхідність у більш виваженішому, фаховому підході до вдосконалення правових засад діяльності цих органів, а не у створенні чергової статті кримінального закону, яка дублює наявні механізми.

Удосконалення механізмів забезпечення законності в діяльності ТЦК має ґрунтуватися не лише на репресивних інструментах, а передусім на зміцненні внутрішньої організаційної дисципліни, підвищенні ефективності контролю та розвитку інституційної відповідальності. Одним із дієвих кроків може стати реформування системи внутрішнього та зовнішнього нагляду за діяльністю посадових осіб – із чітким розмежуванням компетенцій між Міністерством оборони, органами прокуратури та іншими уповноваженими структурами.

Доцільним також є посилення дисциплінарної відповідальності шляхом встановлення чітких стандартів поведінки посадових осіб, прозорих процедур службового розслідування, а також належного процесуального захисту для обох сторін – як службовця, так і особи, чії права могли бути порушені. Рекомендується впровадити внутрішній

статут, який би регулював діяльність службовців ТЦК. Прикладами таких статутів є Статут ЗСУ [2], який розпоряджується і на діяльність НГУ. Вони чітко зазначають зони «можливого» і «неможливого» для службовців.

Особливу увагу слід приділити вдосконаленню практики формування та діяльності військово-лікарських комісій, які часто стають осередком конфліктних ситуацій. Доцільним є оновлення критеріїв професійної відповідності членів ВЛК, посилення їх правової відповідальності, а також запровадження регулярного незалежного аудиту їхньої діяльності.

Крім того, особливо необхідним є розширення можливості правового захисту громадян, які контактують із системою ТЦК (зазвичай - недобровільно) через чітко прописані процедури адміністративного оскарження, залучення омбудсмена та розвиток практики адміністративного судочинства щодо спорів у цій сфері.

Література:

1. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
2. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>
3. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження кримінальної відповідальності за порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію, вчинені керівниками територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, головами та членами військово-лікарських комісій № 12442 від 27.01.2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/55697>